

ТАВСИЯҲО ДОИР БА ТАРЗИ ТАЪЛИМИ МАВЗЌИ “ҲАЁТ ВА ФАЪОЛИЯТИ АБЌАБДУЛЛОҲИ РЌДАКЌ” ДАР СИНФИ 7

Ҳикмат Султонович Ҳикматов

Устои кафедраи адабиётшиносии ўзбеки Донишкадаи
давлатии педагогии Чирчики вилояти Тошканд

АННОТАТСИЯ

Дар барномаи таълимӣ омӯзондани мавзӯи “Ҳаёт ва фаъолияти Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ” ҳанӯз аз синфҳои 6-ум оғоз меёбад. Тибқи соатҳои доир ба мавзӯ ҷудо карда шуда (ҳамагӣ 4 соат) донишомӯзон аллакай маълумоти умумии ибтидоиро дар бораи нақши Рӯдакӣ дар фанни адабиёти тоҷик гирифта буданд.

Калимаҳои таъриҳӣ: танзим, анъана, ноанъанавӣ, мазмун, дақиқ, мӯъҷаз, рағбат, таҳия, парҳез, нақш, рикоб, мундариҷа.

RECOMMENDATIONS ON HOW TO TEACH THE LIFE AND ACTIVITIES OF ABU ABDULLAH RUDAKI IN 7TH GRADE

ABSTRACT

In the curriculum, teaching the subject “Life and work of Abu Abdullah Rudaki” begins in the 6th grade.

Keywords: regulation, traditional, unconventional, content, precise, concise, motivating, elaborate, diet, role, mask, content.

МУҚАДДИМА

Тибқи барнома дуюмбора овардани “Ҳаёт ва фаъолияти Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ” чандон қобили қабул нест. Аммо бинобар “Нақшаи таълимӣ аз рӯйи фанҳои адабиёт” ҳоло дар синфҳои 7-уми мактабҳои, ки таълимашон ба забони тоҷикӣ, ин мавзӯ дуюмбора гузашта мешавад. Мебояд, ки сари ин масъала дар назди Маркази таълими Ҷумҳурӣ ҳаёти муаллифон тибқи шӯрои илмии он тасдиқ гардида, аввалан тарзи дурусти талқини ин мавзӯ бояд мувофиқи матлаб баррасӣ гардад. Ин мавзӯи дигар аст...

Дар барномаи таълимӣ аз фанни “Адабиёт” (З.Файзуллоева, Ҷ.Эшонкулов, М.Кабиров, барои синфҳои 7, - Тошканд, “Ўзбекистон” 2017) ба мавзӯи “Ҳаёт ва

фаъолияти Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ” чор соат чудо карда шудааст. Тибқи соатҳои дарсӣ он 15 саҳифа (аз саҳифаҳои 40 то 54)–ро дарбар мегирад.

Ба фикри мо ин мавзӯро дар синфҳои мазкур бо методи анъанавӣ таълим додан беҳтар аст. Зеро ҳаёту фаъолияти шоиру нависандагон бо усулҳои ноанъанавӣ чандон хуб дар хотири хонандагон нақш намебандад, зеро дар баъзе муассисаҳои таълимӣ дарси анъанавиро ба тарзи зерин танзим медиҳанд, ки қобили қабул аст.

ТАҲЛИЛИ АДАБИЁТ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Дар баъзе аз муассисаҳои таълимӣ дарси анъанавиро дар шакли зерин ҳам танзим медиҳанд, ки қобили қабул аст:

1. Муқаддима:

- а) Такрори маводи дарси гузашта;
- б) Фаҳмондани мақсади дарс;
- в) Шинос намудан бо нақша ва мазмуни дарс.

2. Баёни мавзӯи нав:

- а) Ба қисматҳои хурд-хурд тақсим намудани мавзӯ;
- б) Бо мисолҳои гуногун ба тарзи аёнӣ тақдим намудани мавзӯ;
- в) Дар доираи мавзӯ сухан кардан;
- г) Аз нав фаҳмонидан ва ё такрор ба такрор фаҳмонидани ҷонибҳои дар ёд мондани шарт будани қисмҳои мураккаби мавзӯи нав;
- д) Санҷиши мунтазами дараҷаи фаҳмиш ва сифати азхудкунии хонандагон;
- е) Мунтазамаи таъмин намудани муносибати баръакс.

3. Дар асоси мавзӯи нав ягон байтро бо хонандагон яқоя таҳлил намудан ва ҳал кардан.

4. Машқи дастурдиҳӣ – хонандагон байтҳои дигарро мустақилона маънидод мекунад, муаллим онҳоро назорат мекунад ва дастурҳои муайян медиҳад.

5. Машқи мустақилона – хонандагон бе кӯмаки муаллим мустақилона маънои байтҳои мустақилонаро дубора ба ёд мегиранд.

6. Муайян кардани дараҷаи азхудкунии талаба (дар асоси саволномаҳо, супоришот ва сӯхбати ҷамъбасти).

7. Ҷамъбаст намудан – мақсади асосии дарсро ба хотир овардан, онро таъкид намудан, мафҳумҳои асосиро такрор кардан, хулоса намудани мавзӯ.

Афзалиятҳои модели дарси анъанавӣ:

*Ҳангоми дарси анъанавӣ ба толибилм дониши муайян ва маълумоти равшану дақиқ дода мешавад.

* Аз ҷониби муаллим рафти дарс ва ҷараёни таълим қомилан назорат карда мешавад.

*Аз вақт оқилона ва сарфакорона истифода бурдан мумкин аст.

*Муаллим имконияти васеи дониши дақиқи илмӣ додан дорад.

Нуқсон ва камбудии дарси анъанавӣ:

*Хонандагон дар дарс иштирокчии пасиванд.

*Назорати пурқуввати муаллим барои ҳамаи хонандагон мотиватсияшавқу ҳавасро ба вучуд намеорад.

* Мулоқоти бевоситаи хонанда ва муаллим ба вучуд намеояд.

*Дараҷаи гуногунии ба хотиргири ва дар хотир нигоҳдории талабагон ба ин модел мувофиқат намекунад.

*Барои рафтори мустақилонаи талабагон ва баёни хулосаҳои фардии онҳо шароит фароҳам оварда намешавад.

МУҲОКИМА

Мукофоти ҳамин дастур дар китоби дарсӣ се саҳифаи аввалро агар дар назар гирем, пас ба нақшаи қорӣ мо мувофиқат мекунад. Аввалан, байти Рашидии самарқандиро дар бораи Рӯдакӣ омӯзгор худаш аз ёд бо ифода ва қироати зебо ба хонандагон хонда медиҳад ва маънии онро аз талабагон мебарорад. Зеро онҳо аллақай дар синфи 6-ум сардафтари адабиёти классикии тоҷик будани шоирро бояд донанд. Сарвари шоирони олам будани адаммушшуаро ёдрас шавад. Сипас, чун даромади маърузавии маънӣ ба тарзи мӯъҷазу аниқ ва равшану фасеъ матолиби китоби дарсиро тибқи ҳар як сарсатр бо услуби хосса, яъне ба тавре, ки ҳар як сарсатр хотирмон бошад, ба талабагон нақл мекунад. Абзатсҳои дар китоби дарси калонтар оварда шударо бо ду ё се ҷумлаи мухтасари маънодор ба хонандагон мерасонад.

Зарур аст, ки омӯзгор вақти фаҳмондани қасидаи “Бӯйи ҷӯйи мӯллииён”, ки аз “Чаҳор мақола”-и Низомии Арӯзии Самарқандӣ оварда шудааст, ақибро ба рол дарояд, то диққату ҳуши талабагон қуллан ба нақли вай баста гардад. Вай метавонад, аз кинофилми дар ин бора таҳияшуда низ ёдовар шавад. Ва байти зерини он қасидаро ифоданок аз ёд хонад. (Агар аз ёд медониста бошад, ҳадду ақал чор мисраъи онро гӯяд). “Бӯйи ҷӯйи мӯллииён” ҳамин тавр бо ҳамин усул, яъне тариқи

маърузавӣ ҳаёти шоирро бо ба давраи пирӣ ва ба ҷазои саҳт гирифтадор шудану ба ҷашмонаш мил шуда, якумрӣ ба нобиноӣ қукм гардидаш маълумот медиҳад. Дар хотимаи нақли дарс байти зеринро, ки дар саҳифаи 43-юми китоби дарсӣ оварда шудааст, хонда медиҳад:

Рӯдакӣ рафту монд ҳикмати ӯй,
Гул бирезад, нарезад аз вай бӯй...

Айнан, дар ҳуди ҳамин ҷо маънидоди байтро ба ҳуди талабагон ҳавола месозад. Нуқтаи назари ду-се талабаро фаҳмида, онҳоро мувофиқи ҷавобашон ба суҳанони “Бале”, “Хуб”, “Дуруст”, “Офарин” рағбатнок менамояд.

Ба мақсади санҷидани дарки мавзӯ аз ҷониби талабагон, тибқи нақли худ ба таври алоҳида-алоҳида аз якҷанд талаба суол мекунад.

Фаразан, Рӯдакӣ шоири кадом воҳа аст? Вай дар чандсолагӣ Қуръонро хитобот намудааст? Шоир чи гуна асбобҳои мусиқиро дӯст медошту менавохт? Дар даврони кадом сулола зиндагӣ кардааст? Вай ҷаро аз Самарқанд ба Бухоро рафтааст? ва ғайраҳо. Ба ҳамин тарз тамоми дарсро дар муддати 5-6 дақиқа бори дигар аз талабагон пурсида мегирад.

Сипас, супориш медиҳад, ки ҳама китоби дарсиро боз намоянд. Аз сабаби он, ки байтҳои саҳифаҳои 40, 41, 42 аллакай дар ҷараёни дарс маънидод шуда буданд, бинобар он аз се нафар талаба, аз сари нав маънии онҳоро пурсида мегирад. Дар ҳамин ҷо ба талабагон савол медиҳад, ки кадом байтҳо маънидод нокарда мондаанд. Бешубҳа, ҳама ба як овоз байтҳои саҳифаи 42-ро нишон медиҳанд. Вай хоҳиш мекунад, ки кӣ ин байтҳоро ифоданок хонда медиҳад.

Ҷуз ҳодиса ҳаргиз талабам пас накунад,
Як пурсиши гарм ҷуз табам кас накунад,
В-ар ҷон ба лаб оядам, ба ҷуз мардуми ҷашм,
Як қатраи об дар лабам кас накунад.

Пас аз ҷониби ягон талаба ифоданок хондани байтҳо, омӯзгор аввал аз онҳо доир ба калимаҳои душворфаҳмиш пурсон мешавад. Агар талабагон душворӣ дар ягон калима ё ибора кашанд, масалан “таб” ё “мардуми ҷашм” омӯзгор ба онҳо ёрӣ мерасонад. Ҳамин тариқ бо усули ташкили сӯхбат байтҳоро маънидод мекунанд. Албатта, мазмуни байтҳоро бевосита ба ҳаёти шоир вобаста карда, фаҳмондан мувофиқи мақсад аст, зеро шоир дар айёми пирӣ аз ёру дӯстони худ ҷудо монда, мушқилтарин давраҳои ҳаёти худро аз сар гузаронидааст.

НАТИЧАҲО

Дар хотима ба қисмати ҷамъбаст кардан ва баҳогузори мегузарад. Дар ин қисмат бори дигар гӯшзад кардан ва ба ёд овардани мақсади дарс, ба саволҳои хонандагон ҷавоб гуфтан, лаҳзаҳои асосии дарсро таъкид намудан, муайян кардани дараҷаи азхудкунии талабагон, хонандагони фаъолро номбар кардан тавсия карда мешавад. Муаллим дар ин қисмат бояд ба эътибор гирад, ки мақсад аз баҳогузори ба ҷавоби хонанда фақат бал ва баҳои муайян гузоштан набуда, балки назорат намудани сифати азхудкунии умумии хонандагон аст ва агар лозим бошад, ба рафти дарс тағйирот дохил намудан ва ё ба қисматҳои мураккаби дарс бори дигар назар афкандан дар ҳамин қисмат муфид аст.

Вазифаи хонагӣ бояд характери муайяни таълимӣ дошта бошад ва барои мустақамкунии дониши нав хизмат кунад. Ин қисмати дарс ҳамчунин характери ва хонанда онро ба тарзи мустақилона иҷро карда тавонад. Дар дарси адабиёт вазифаи хонагӣ аз маҷмӯи саволҳо, машқҳо ва супоришот иборат шуда метавонад.

ХУЛОСА

Ин ҷо бомавқеъ аст, чанд суҳан оиди вазифаҳои омӯзгор ва маводи китоби дарсӣ гуфта гузарем. Зеро дар боло аз камбудии методи анъанавӣ ёдовар шудем. Бинобар ин омӯзгор бояд дар ҷараёни дарс мебояд, ки аз он ҳама нуқсонҳои ин метод хабардор буда, паи парҳез кардан аз онон чора андешад. Дуюм ин, ки дар вақти нақли мавзӯ аз имову ишора ва мимикаҳои ҳаракатнок бештар истифода намояд. Фаразан, мавриди аз тахт фуруд омадани амир ва бе мӯза пой дар рикоби хит гузоштани вайро ба таври зинда санъаткорона нишон додан мумкин аст...

Бояд гуфт, ки маводи дарсӣ дар нашрияҳои минбаъда дақиқан ба ҳисоб гирифта шавад, ки такрори мавзӯҳо набояд бошад. Зеро айнан ҳамин нақш дар китоби “Адабиёт” синфи 6 низ оварда шудааст. Ҳатто байтҳои қасидаи “Бӯйи ҷӯйи мӯллииён” дар ҳуди ҳамон китоб такроран оварда шудааст. (Садрӣ Саъдиев, “Сартахририяти таъбу нашри “Шарқ”. 2017).

Ва мисли ҳамин ғазали “Ҳар бод, ки аз сӯйи Бухоро ба ман ояд” ҳам дар китоби дарсии синфҳои 6-ум ва ҳам дар синфҳои 7-ум пурра такрор оварда шудаанд, ки ин аз рӯйи талаби методикаи омӯзиши фанни “Адабиёт” дуруст нест.

REFERENCES

1. С.Саъдиев, А.Самадов. “Адабиёт”, синфи 6. – Тошканд, “Сартахририяти ширкати саҳҳомии таъбу нашри “Шарқ”, с.2017.
2. З.Файзуллоева, Ҷ.Эшонқулов, М.Кабилов “Адабиёт”, синфи 7. – Тошканд, “Ўзбекистон”, с.2017.
3. С.Хўжақулов, Технологияи нави таълим ва методикаи таълими адабиёти тоҷик, - Самарқанд, СамДУ, 2007.
4. Ҳ.С.Ҳикматов, (2021). ТАФСИРИ МУХТАСАРА МЕБОЯД. Academic Research in Educational Sciences, 2(10), 1008-1013 б.
5. Н.Холикова. Ўзбек мумтоз адабиётида хотин-қизлар образининг бадиий тадрижи (Ширин образи мисолида). Academic Research in Educational Science, 2020. Volume 1, Issue 3, - Pp. 514-519.
6. Н.Холикова. Олам аҳли билингизким, иш эмас душманлиғ. Academic research in educational sciences, Volume 2, Issue 2, 2021. – Pp. 624-631.
7. Н.Холикова. Cho'lpon lirikasida mazlum xalq tasviri. Academic Research In Educational Sciences, Volume 2, Issue 2, 2021. – Pp.10-14.
8. Н.Холикова. Адабиёт дарсида “Ўткан кунлар” ва хотин-қизлар образи талқини” мавзусини ўтишда кластер усулидан фойдаланиш. Pedagogical Education Cluster: Problems and Solutions // International Conference. Uzbekistan, Chirchik, 2021. Pp. 341-345.
9. Н.Холикова. Мерос илмлар маърифат манбаи (Учинчи Ренессанс ҳақида ўйлар). Scientific progress, Volume 1, Issue 1, 2020. - Pp. 120-126.
10. Ҳ.Қучқоров. Мавқеи Ҷавдат дар ҳаёти адабии Самарқанд. ALMA MATER. – Samarqand: SamDCHTI nashri. 2020. 62-65 б.
11. Ҳ.Қучқоров. Жавдат ўз даври ислохотларининг тарғиботчиси. ИНТЕРНАУКА. Научный журнал. № 12(141), Часть 3. – Москва. 2020. стр. 79-80.
12. Ҳ.Қучқоров. Жавдат ва унинг Самарқанд адабий ҳаётида тутган ўрни. ИНТЕРНАУКА. Научный журнал. № 13(142), Часть 2. – Москва. 2020. стр. 89-90.
13. Ҳ.Қучқоров. Жавдат ижодида панд-ахлоқ мавзуси ва унинг ёш авлод тарбиясидаги ўрни. SCIENCE AND EDUCATION. Scientific journal. Volume 1, Issue 2.- Qo‘qon. 2020. pp. 606-612.
14. Ҳ.Қучқоров. Таълим-тарбия жараёнида миллий кадрларнинг ўрни. SCIENCE AND EDUCATION.

Scientific journal. Volume 1, Special issue 3. - Qo‘qon. November 2020. pp. 158-164.

15. Kh.Kuchkorov. Abdurahmoni Jomi's pedagogical ideas on science, teaching, friendship and people's friendship. ЭКОНОМИКА И СОЦИУМ. Выпуск №4(83) (апрель, 2021) часть 1. 174-177 б.

16. Kh.Kuchkorov. The Position Of The Band In Persian-Tajik Poetry. INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMIC MULTIDISCIPLINARY RESEARCH. ISSN: 2643-9670 Vol. 5, Issue 4, April - 2021, Pp. 259-260.

17. X.Кучкаров. Личность в системе человеческих общение и педагогических взаимоотношений. “INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE – 2020” mavzusidagi 1-sonli xalqaro ilmiy-online konferensiyasi materiallari to‘plami. – Фарғона, 2020. 439-441 б.

18. http://ares.uz/storage/app/media/2021/Vol_2_No_10/1008-1013.pdf.

